

Instytut Pamięci Narodowej - Kielce

<https://kielce.ipn.gov.pl/kielce/aktualnosci/245926,Walka-o-skrawek-wolnej-Polski-II-Republika-Pinczowska-1944.html>

08.08.2026, 00:06

Walka o skrawek wolnej Polski. II Republika Pińczowska 1944

W czasie II wojny światowej przez kilkanaście dni był to skrawek wolnej Polski. Nosił nazwę Republiki Pińczowskiej. O jej powstaniu, a także o dramatycznym końcu pisze dr Łukasz Ospara z Referatu Badań Historycznych Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Kielcach.

04.08.2026

[Bolesław Nieczuja-Ostrowski Republika Pińczowska](#)

II Republika Pińczowska 1944

W dniach 25 lipca-13 sierpnia 1944 r. oddziały partyzanckie Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich wyzwolili spod władzy niemieckiego okupanta około 80 proc. przedwojennego powiatu pińczowskiego i 30 proc. powiatu miechowskiego.

Od 25 do 29 lipca żołnierze podziemia niepodległościowego wyzwalałi spod okupacji niemieckiej poszczególne miejscowości i gminy. Od 30 lipca, w wyniku kontrofensywy Wehrmachtu, partyzanci AK zostali zmuszeni do defensywy i obrony stanu posiadania. Do 13 sierpnia 1944 r. miały miejsce potyczki między AK a Niemcami. Tego dnia dowódca 106. Dywizji Piechoty AK, mjr Bolesław Nieczuja-Ostrowski ps. „Bolko”, podjął decyzję o ponownym przejściu do konspiracji.

Na zdjęciu: Bolesław Nieczuja-Ostrowski ps. „Bolko”, Antoni Iglewski ps. „Ponar”, Kamil Gudowski ps. „Mak”, Walery Krokay ps. „Siwy”. Fot. z zasobów IPN

Na zdjęciu od lewej: Bolesław Nieczuja-Ostrowski ps. „Bolko”, Antoni Iglewski ps. „Ponar”, Kamil Gudowski ps. „Mak”, Walery Krokay ps. „Siwy”. Fot. z zasobów IPN

Partyzanci 106. DP AK. Fot. z zasobów IPN
Geneza

W maju 1944 r. inspektor Inspektoratu „Maria” (jednostka terytorialna obejmowała powiaty: pińczowski, olkuski i miechowski) mjr Nieczuja-Ostrowski otrzymał rozkaz od komendanta Okręgu

Kraków AK, dotyczący utworzenia 106. DP AK, w związku z realizacją planu „Burza”. Zgodnie z wytycznymi, dywizja miała składać się z trzech pułków: 112. Pułku Piechoty ziemi miechowskiej, 116. Pułku Piechoty ziemi olkuskiej i 120. Pułku Piechoty ziemi pińczowskiej. Łącznie szeregi jednostki miały liczyć około 15 tys. żołnierzy. Dowódcami poszczególnych pułków w połowie 1944 r. byli odpowiednio kpt. Kamil Gudowski ps. „Mak”, kpt. Jan Kałymon ps. „Teofil” i kpt. Roman Zawarczyński ps. „Sewer”.

106. DP AK w znacznej mierze składała się z żołnierzy BCh scalonych z AK. Partyzanci podziemia ludowego stanowili ponad 60 proc. stanu osobowego w 106. DP AK. Poza strukturami AK na tym terenie funkcjonował oddział BCh Józefa Maślanki, liczący około 60 osób. W południowej części Kielecczyny komuniści sformowali 1 Brygadę Armii Ludowej Ziemi Krakowskiej. Skupiała ona około 400 żołnierzy. Siły niemieckie na obszarze Kreis Miechów liczyły około 1200 osób.

W czerwcu i na początku lipca 1944 r. oddziały dywersyjne AK wzmożyły działalność przeciwko okupantowi. Jedną z nich była akcja „Kośba”, mająca na celu likwidację najbardziej niebezpiecznych dla ludności polskiej Niemców, ich kolaborantów i agentów. Żołnierze AK przeprowadzali akcje o charakterze aprowizacyjnym. Zdobywano na Niemcach broń i żywność.

Przebieg

Wystąpienie zbrojne przeciwko Niemcom było związane z realizacją zamierzeń planu „Burza”. Najprawdopodobniej 20 lipca 1944 r. dowódca 120 pp. zarządził pogotowie alarmowe. Jego ogłoszenie było związane ze zbliżającymi się oddziałami sowieckimi. Dowódca dywizji, mjr Nieczuja-Ostrowski, trzy dni później ogłosił częściową mobilizację sztabu 106. DP AK. 25 lipca dowództwo Okręgu Kraków AK wydało „Rozkaz nr 3”. Dotyczył on ogłoszenia „stanu czujności” w okręgu, a więc także na terenie Inspektoratu „Maria”. Nie wiadomo kto wydał rozkaz jawnej walki z okupantem. Nie zachował się dokument, podpisany przez dowódcę okręgu, nakazujący walkę. Nie wiemy również, czy podjęcie zmagania było inicjatywą dowódcy 106. DP AK.

Jedną z pierwszych akcji był atak żołnierzy AK na Wehrmacht w Sancygniowie 25 lipca 1944 r., podczas którego udało się rozbroić około 20 Niemców. Zdobyto m.in 160 granatów i 15 karabinów maszynowych. Tego samego dnia z powodzeniem uderzono na posterunek niemieckiej żandarmerii w Nowym Korczynie. Mieścił się on w przedwojennej szkole, budynkach poklasztornych. Atak był trudny ze względu na mury o grubości około jednego metra oraz podwójne zasieki z drutu kolczastego. Walki trwały od godziny 2.00 w nocy do 20.00 wieczorem tego samego dnia. Zakończyły się sukcesem AK i wyzwoleniem Nowego Korczyna, mimo przybycia niemieckich posiłków z Buska-Zdroju.

Dowództwo AK dużą wagę przywiązywało do wywiadu. 26 lipca 1944 r. żołnierze podziemia otrzymali informacje o odjeździe niemieckich policjantów z Koszyc do Kazimierzy Wielkiej. Dzięki prawidłowemu rozpoznaniu sił wroga, walka trwała pół godziny i zakończyła się zwycięstwem AK.

Według relacji Bolesława Czarneckiego ps. „Enrilll”, w Koszycach powołano Polski Zarząd Poczty i Telekomunikacji. Władzę cywilną mieli sprawować głównie ludowcy. 27 lipca dowódca 120 pp. AK wydał rozkaz zajęcia Pińczowa. Według meldunku sytuacyjnego z 29 lipca w zdobyciu Pińczowa miał wziąć udział oddział Narodowych Sił Zbrojnych. Według Romana Zawarczyńskiego „Sewera”, żołnierze NSZ uszkodzili centralę telefoniczną w Pińczowie. Potem została naprawiona przez żołnierzy AK i miała służyć jako łączność dla poszczególnych batalionów i kompanii. Tego samego dnia żołnierze AK i BCh wyzwolili Kazimierz Wielką oraz Skalbierz.

Od 30 lipca zaczęła się niemiecka kontrofensywa. Pierwszym jej aktem było zajęcie Pińczowa właśnie tego dnia. Niemcy wkroczyli do miasta przy wsparciu pojazdów opancerzonych, mieli bowiem przewagę liczebną i ogniową nad żołnierzami AK i NSZ. Z początkiem sierpnia 1944 r. Niemcy przystąpili do likwidacji „Republiki Pińczowskiej”. Do jednej z najcięższych bitew doszło w Skalbmierzu 5 sierpnia 1944 r. Wzięli w niej udział żołnierze AK, BCh i AL. Walka trwała od godziny 4.15 w nocy do 20.50 wieczorem. Niemcy początkowo dysponowali 450 żołnierzami wspieranymi przez około 70 żołnierzy z ukraińskich formacji kolaboracyjnych (według meldunku sytuacyjnego AK). W trakcie zmagania stan liczebny nieprzyjaciela wzrósł do około 1000 żołnierzy. Z kolei siły polskie liczyły około 400 żołnierzy, wspomagali ich także czołgiści radzieccy.

Nieprzyjaciel przystąpił do mordów mieszkańców okolicznych miejscowości, zabijając 77 osób w Skalbmierzu, Szarpii i Rosiejowie. W bitwie zginęło 24 partyzantów. Po godzinie 17.00 obrońcom Skalbmierza przyszedł na pomoc oddział BCh Józefa Maślanki, wspierany przez dwa czołgi sowieckie, dzięki czemu udało się odeprzeć Niemców z miasta.

W kolejnych dniach sytuacja się pogarszała. Partyzanci 6 sierpnia 1944 r. wycofali się z Kazimierzy Wielkiej. Dwa dni później żołnierze AK opuścili Chroberz i udali do pobliskich lasów. 10 sierpnia 1944 r. dowódca 120 pp. AK zarządził demobilizację oddziałów i przejście do konspiracji, o czym poinformował mjr Nieczuj-Ostrowskiego. 12 sierpnia 1944 r. rozkaz ten dotarł do zgrupowania partyzanckiego pod dowództwem kpt. Józefa Dmowskiego ps. „Nemo”, który wykonał rozkaz dowódcy pułku. Od 13 sierpnia 1944 r. żołnierze znów działali w konspiracji.

Partyzanci oddziału Jana Pieńkowskiego ps. „Mohort”. Fot. z zasobów IPN

Partyzanci 106. DP AK. Fot. z zasobów IPN

Podsumowanie

W czasie trwania „Republiki Pińczowskiej” partyzantom AK udało się wyzwolić znaczną część przedwojennego powiatu pińczowskiego i niewielką część powiatu miechowskiego. Żołnierze AK nie opanowali na dłuższy okres ziem na południu Kielecczyny. Pińczów został wyzwolony jedynie na trzy dni. Kazimierz Wielka była wolna od okupanta przez jedenaście dni. Partyzantom nie udało się wyzwolić większych ośrodków, tj. Miechowa czy Olkusza.

Zdaniem dowódcy 106. DP AK mjr Nieczui-Ostrowskiego, żołnierze podziemia niepodległościowego z AK i BCh zlikwidowali około 500 niemieckich żołnierzy. Ponad połowę stanowili funkcjonariusze policji, szczególnie niebezpieczni wobec AK.

Żołnierze 106. DP AK zdobyli około sześciuset sztuk broni na przeciwniku. Po stronie AK i BCh zginęło około 100 żołnierzy.

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Pińczów

Kielce

Republika Pińczowska

Artykuł